

Katarzyna Chojnacka

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania
Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji
Zakład Mikroekonomii
katarzynachojnacka@poczta.fm

**ZNACZENIE KATEGORII „WOLNOŚĆ”
W ODNIESIENIU DO JEDNOSTKI
– UJĘCIE: RYNEK-SPOŁECZEŃSTWO-PAŃSTWO**

Wolność jest niezbędna, aby zrobić miejsce temu, co nieprzewidywalne i nieprognozowalne; chcemy jej, ponieważ nauczyliśmy się po niej spodziewać możliwości realizacji wielu naszych celów. Właśnie dlatego, że każdy człowiek z osobna wie tak niewiele, a zwłaszcza dlatego, że rzadko potrafimy stwierdzić, kto z nas wie najlepiej, ufamy, że niezależne i konkurencyjne wysiłki wielu ludzi doprowadzą do powstania czegoś, co się nam spodoba, gdy to zobaczymy

[Hayek, 2006, s. 42]

Streszczenie: Zmiany zachodzące w ostatnim okresie zarówno w kraju, jak i na świecie są tak istotne, że nasuwa się pytanie o to, jak wpływają one na pojedyncze podmioty gospodarcze. Obszarem zainteresowań autorki w niniejszym artykule będzie kwestia wolności w odniesieniu do jednostki, funkcjonującej w politycznym i gospodarczym otoczeniu. Ukazane zostanie oblicze wolności utrwalone w wybranych teoriach ekonomicznych. Opracowanie tematycznie nawiązuje do dwóch innych tekstów autorki, traktujących jednostkę jako obszar zainteresowania w kontekście analizy decyzyjnej.

Słowa kluczowe: jednostka ekonomiczna, państwo, wolność, rynek.

JEL Classification: D11, D91, P46.

Wprowadzenie

J. Locke pisał, że człowiek rodzi się z prawem do całkowitej wolności i nieograniczonym prawem do korzystania z praw natury w takim samym stopniu, jak wszyscy inni ludzie na świecie [Locke, 1992, s. 222]. Czy upływ czasu spowodował lub wręcz wymusił modyfikację przysługujących nam praw?

W ostatnim okresie uwagę obserwatorów życia gospodarczego przykuwają zmiany zachodzące zarówno w kraju, jak i na świecie. Ze względu na ich istotę, często nasuwa się pytanie o to, jak wpływają one na pojedyncze podmioty gospodarcze. W niniejszym artykule autorka podjęła się trudnego zadania. Obszarem jej zainteresowań stała się kwestia wolności w odniesieniu do jednostki, funkcjonującej w politycznym i gospodarczym otoczeniu. Mając na uwadze fakt, iż żadna zmiana nie pozostaje obojętna dla otoczenia, w którym zachodzi, autorka postanowiła przyjrzeć się problemowi przez pryzmat założeń wybranych teorii ekonomicznych. W artykule zatem przywołano oblicze wolności, które zostało w nich utrwalone. Opracowanie tematycznie nawiązuje do dwóch innych tekstów autorki, traktujących jednostkę jako obszar zainteresowania w kontekście analizy decyzyjnej.

1. Wolność jako kategoria ekonomiczna – pojęcie, znaczenie, zastosowanie

W publikacjach autorskich ekonomistów kategoria „wolność” (w ujęciu czysto ekonomicznym) pojawia się wielokrotnie. W początkowym okresie rozwoju ekonomii wolność traktowano jako cechę, która towarzyszyła podmiotom gospodarującym. Jej analizę często łączono z analizą innego obszaru, stanowiącego fundament dla funkcjonowania gospodarki wolnokonkurencyjnej: własności.

W ekonomii częstokroć wolność oznaczała swobodne działanie w ramach wolnego rynku, które było pozbawione zarówno wpływów, jak i ingerencji państwa. Chodziło tu o stan, w którym jednostka może zachowywać się w sposób swobodny i nieskrępowany, w działaniach ukierunkowanych na zdobywanie koniecznych środków utrzymania na wolnym rynku. Czasami utożsamiano wolność z prawem jednostki do osiągnięcia szczęścia¹. Wolna jednostka może bowiem: pracować, konsumować, produkować inwestować, a państwo nie powinno

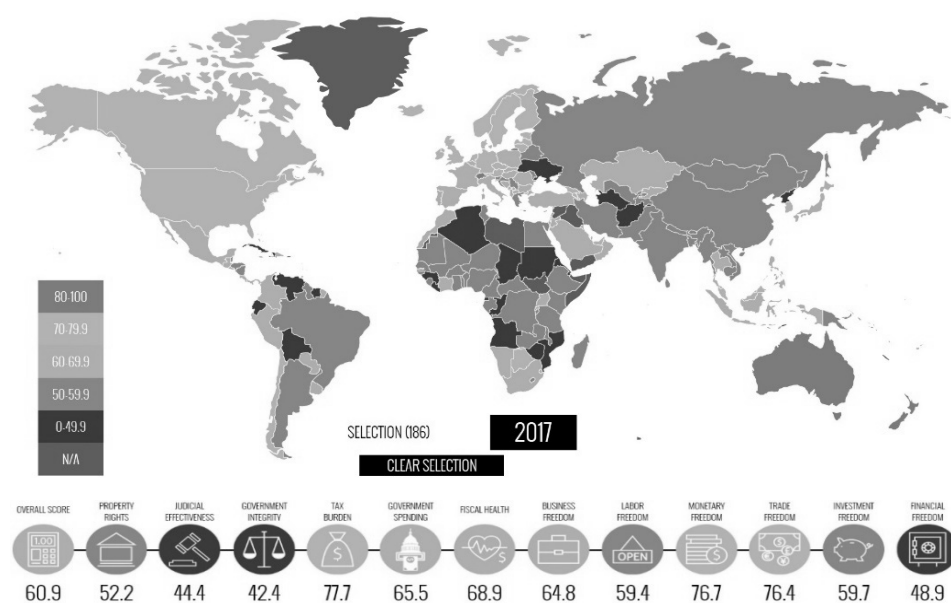
¹ Definicja ta może zostać potraktowana jako taka, która posiada charakter uniwersalny i jest kompatybilna z wieloma dziedzinami nauki (nie tylko z ekonomią).

ograniczać w żaden sposób swobodnego przemieszczania się dóbr, czynników produkcji i nie może stosować środków przymusu [Balcerowicz, 2003, s. 12].

Wolność jednostki w ujęciu gospodarczym oznacza sytuację, w której jednostka posiada własność zdobytą w sposób legalny. Własność ta nie może zostać zawłaszczona przez inne jednostki. Takie podejście jest zbieżne z opinią Gwartneya z 1996 r. [Gwartney, Lawson, Block, 1996, s. 12].

Od niemal ćwierćwiecza Heritage Foundation i „Wall Street Journal” opracowują indeks wolności ekonomicznej (IEF). Uwzględniają przy tym dwanaście aspektów efektywności rynków, w których zwracają uwagę również na wskazane powyżej aspekty [www1]. Są to m.in.:

- reguły prawa – prawa własności i wolność od korupcji,
- wielkość rządu – wolność fiskalna i wydatki rządu,
- efektywność regulacji – wolność biznesu, wolność monetarna oraz wolność rynku pracy,
- otwarcie rynku – wolność handlu, swoboda inwestowania oraz wolność finansowa.

Mapa 1. IEF w 186 krajach w 2017 r.

Źródło: [www1].

Ocena aspektów wolności ekonomicznej dla pojedynczego państwa dokonywana jest na podstawie obliczania średniej arytmetycznej ze wszystkich wskazanych aspektów, a każde państwo oceniane jest w skali od 0 do 100.

W 2017 r. już po raz 23 opublikowano wspomniany indeks, dzięki któremu możliwa stała się analiza wielu aspektów funkcjonowania jednostek i państw. Każdego roku pojawiają się zarówno przed jednymi, jak i drugimi nowe wyzwania i zagrożenia. Wiąże się to z koniecznością patrzenia na kategorię „wolność” w nowy szerszy sposób. Zbyt wąska definicja nie zdoła bowiem objąć zmieniających się warunków i nie sprosta nowym wyzwaniom. Jak wynika z analizy wskaźnika, żaden kraj nie zapewnia swoim obywatelom doskonałej swobody. Te państwa, w których poziom swobody jest wysoki różnią się od siebie pod kątem tego, jakie z wymienionych aspektów są dla nich najważniejsze. Taki stan rzeczy jest zgodny z naturą wolności i tym samym umożliwia zarówno jednostkom, jak i całemu społeczeństwu tworzenie własnych dróg wiodących do zapewnienia dobrobytu.

Liberalizm w porównaniu z innymi doktrynami najbardziej „docenił” kategorię „wolność”. Stała się ona niemal cnotą obywatelską. W świetle tej doktryny, jednostka mogła podejmować działania bez żadnego przymusu. W jednej ze swych publikacji T. Hobbes napisał, iż wolność oznacza sytuację „nieistnienia przeszkód dla ruchu”, co doskonale oddaje istotę pojęcia [Hobbes, 1956, s. 334].

2. Wolność w teorii klasycznej i neoklasycznej a racjonalność decyzji

Nie można mówić o wolności jednostki bez wspomnienia o wolności gospodarczej (w tym wolności konkurencyjnej), politycznej, czy wolności indywidualnej. Wolność jednostki można analizować przez pryzmat wolności podejmowania projektów gospodarczych. Ta z kolei wiąże się z koniecznością posiadania przez jednostkę wystarczającej ilości kapitału i wolnością w zakresie dysponowania nim. Jednoosobowe lub kilkuosobowe podmioty gospodarcze, konkurując ze sobą, kształtują w ten sposób zasady funkcjonowania rynku.

Wolność traktowana jest przez ekonomistów, obok racjonalności, czy autonomii, jako wartość liberalna. Wszystkie trzy wartości opisują idealną liberalną jednostkę. Rozważania na temat racjonalności decyzji podejmowanych przez jednostkę autorka niniejszego tekstu podjęła w odrębnej publikacji [Chojnacka, 2016; patrz także: Chojnacka, 2014]. Ustaliła wówczas, że decyzje jednostek mają charakter racjonalny jedynie w przypadku, gdy analizowany podmiot bę-

dzie posiadał przynajmniej minimalny zakres informacji w ramach każdego z trzech obszarów, stanowiących składowe ładu zintegrowanego. W analizie nie uwzględniono zmiennych odnoszących się bezpośrednio do kwestii wolności. Jednak zakładana wówczas swoboda dostępu do informacji i określony stan wiedzy wskazują jednoznacznie, że analiza odbyła się w warunkach nieograniczonej wolności i przy istnieniu stanu równowagi pomiędzy trzema analizowanymi obszarami życia jednostki. Skoro jednostka dążyła do pewnego pożądanego stanu, jakim był ład zintegrowany, chcąc osiągnąć pewien poziom satysfakcji, musiała być wolna i niczym nieskrępowana (zgodnie z opinią T. Hobbesa).

W dobie liberalizmu przyznano jednostce prawo do decydowania o sobie. Kierowała się ona posiadaniem prawem do wyboru sposobu zarobkowania, czy lokowania kapitału. Poszanowanie wolności stało się podstawą porządku gospodarczego w ramach społecznej gospodarki rynkowej. Z wolności zrodziły się podstawowe cele realizowane w ramach polityki gospodarczej. Chodzi tu o wzrost gospodarczy i stabilność cen. Zarówno jedna, jak i druga cecha wiąże się z kwestią wolności materialnej i poczuciem sprawiedliwości, traktowanej jako cel sam w sobie.

Generalizując, w teorii liberalnej jednostka racjonalna zmaksymalizuje swoje preferencje, jeśli zwiększy stan swojego posiadania i nie napotka na zewnętrzne ograniczenia w trakcie tego procesu. Jak twierdził W. Eucken: „Wolność i ład nie są przeciwieństwami. Wręcz odwrotnie, wolność i ład warunkują się wzajemnie. Kształtowanie się ładu dokonuje się w warunkach wolności. Wprowadzenie ładu w przebiegu jakiegoś procesu oznacza wtedy tyle, że czynniki wywierające nań wpływ podlegają ukształtowaniu w taki sposób, ażeby proces przebiegał samoczynnie w pożądanym kierunku [tłum. Autorki]” [Eucken, 2004, s. 179].

Patrząc na kwestię idealnej jednostki w sposób całościowy, nietrudno dojść do wniosku, iż wskazane powyżej wartości liberalne nie powinny „rywalizować”, lecz raczej funkcjonować w sposób zharmonizowany. Nie ulega wątpliwości, że wybór podjęty przez jednostkę będzie właściwy, jeśli decyzja będzie racjonalna i będzie zapadała w pełnej autonomii. Takie generalizowanie nie oddaje do końca stanu faktycznego. Nie wszystkie teorie liberalne opierają się bowiem na identycznych założeniach. Różnią się one naciskiem na poszczególne wartości liberalne. Wskazanie zatem jednego modelu idealnej jednostki, funkcjonującej w społeczeństwie (i państwie), nie jest w rzeczywistości możliwe.

Jak słusznie zwróciła uwagę pięć lat temu K. Szarzec, ekonomiści od dawna widzieli związek pomiędzy wolnością polityczną a gospodarczą oraz bogactwem a dobrobytem narodu [Szarzec, 2013]. Wśród nich byli chociażby A. Smith, F.A. Hayek, czy M. Friedman. Jednak nie korzystali oni z mierników, którymi

począwszy od lat 70. XX w. do dziś możemy posługiwać się w analizach (tu wspomniany m.in. IEF). M. Friedman na przykład stał na stanowisku, iż wielce prawdopodobne jest ograniczenie wolności w jakiejś dziedzinie życia, jeśli wcześniej doszło do ograniczania wolności w innej. Co więcej, twierdził, że warunkiem wolności politycznej jest istnienie wolności gospodarczej [Friedman, 2006]. Obecnie można by pójść w analizie o krok dalej. Istnieją bowiem teorie, które wskazują na istnienie związku pomiędzy wolnością gospodarczą a tempem wzrostu gospodarczego [Carlsson, Lundström, 2002; Berggren, 2003a, 2003b; Doucouliagos, Ulubasoglu, 2006].

Reasumując dotychczasowe rozważania: w klasycznej ekonomii wszelkie debaty ekonomiczne (w tym te dotyczące kompleksowo roli państwa) koncentrowały się przede wszystkim wokół zapewniania przez państwo wolności gospodarczej. Ingerencja miała dotyczyć jedynie kwestii zapewniania ładu instytucjonalnego i sprzyjania wolnej konkurencji. J.S. Mill uważał, iż *laissez faire* powinien być ogólną praktyką, a państwo powinno dbać o jakość instytucji gwarantujących wolność. W takich realiach miała funkcjonować jednostka [Mill, 1965, s. 793 i dalsze].

Neoklasycy stali na stanowisku, iż potencjał gospodarczy oraz społeczny da się w pełni wykorzystać jedynie wtedy, gdy konsument i przedsiębiorca będą posiadali wolność podczas podejmowania decyzji [Chojnacka, 2014, 2016]. Tym samym nawiązali do klasycznego sposobu pojmowania kwestii wolności. Warto tu jednak zwrócić uwagę na istotną cechę, jaka towarzyszyła rozwojowi ekonomii neoklasycznej. Jak słusznie zauważa E. Mączyńska, neoklasyczna teoria ekonomii była zmuszona do abstrahowania od uwarunkowanego przez historię i kulturę danego społeczeństwa realnie istniejącego ładu gospodarczego [Mączyńska, Pysz, 2014, s. 238]. Ta „techniczna ucieczka” (jak ją określał J.K. Galbraith) w modele o charakterze formalnym, mocno zmatematyzowane, sprowadziła ekonomię na manowce. Jak twierdzili późniejsi ekonomiści – ekonomia stała się daleka od nauki wyjaśniającej realne problemy funkcjonowania jednostek (stworzyła „tajemniczą gałąź matematyki”, jak pisał M. Friedman) [za: Kwaśnicki, 2009, s. 242].

Dwoma aspektami tej samej wolności są: wolność gospodarcza i wolność polityczna. Za każdym razem podczas próby ich opisanie należy odwołać się bowiem do kwestii zakazów i nakazów, z jakimi muszą liczyć się jednostki. Idąc za opinią G. Reismana, trudno się nie zgodzić, iż wolność warunkuje ekonomiczne bezpieczeństwo jednostki. Jak uważa Reisman: „Inflacja, depresje gospodarcze, masowe bezrobocie – główne przyczyny zagrożenia ekonomicznego –

są wynikiem pogwałcenia wolności ekonomicznej przez rząd, a nie, jak się zwykle uważa, samej wolności ekonomicznej [tłum. Autorki]" [Reisman, 1998, s. 22].

F.A. Hayek (pojmujący wolność człowieka przez pryzmat żywiołowości procesów społecznych) był zdania, iż „kultura jest wynikiem indywidualnych ludzkich dążeń, które jednak nie miały na celu tego, do czego doprowadziły, i które realizowane były dzięki instytucjom i zasadom nie tworzonemu świadomie, lecz powstającym żywiołowo wskutek przetrwania tego, co najlepiej służyło człowiekowi” [Godłów-Legiędź, 1992, s. 19]. Jednak w 2010 r. K. Polanyi ostrzegał, iż idea wolności w liberalizmie przeradzała się w poparcie wolnej przedsiębiorczości, która tak naprawdę stała się fikcją w „zderzeniu z bezwzględną rzeczywistością olbrzymich przedsiębiorstw oraz bajecznych monopolii”. Jak stwierdził dalej, owa idea wolności oznaczała: „pełnię wolności jedynie dla tych, których dochody, czas wolny i bezpieczeństwo są już wystarczające, a nędzną namiastką wolności dla ludzi, którzy na próżno usiłują korzystać z praw, jakie daje im demokracja, by mogli chronić się przed potęgą posiadaczy” [Polanyi, 2010, s. 304].

3. Współczesny obraz wolności a teorie ekonomiczne – wybrane wnioski

W XX i na początku XXI w. mechanizmy funkcjonujące w świecie ekonomii uległy znacznym przemianom. Dziś ekonomia ma ekspansywny charakter. Zmianie ulega więc nie tylko sposób myślenia ekonomicznego, ale także zdezaktualizował się obraz człowieka ekonomicznego. „Własny interes” promowany przez A. Smitha nie sprzyja już od lat stabilizacji społecznej. Ekonomiści częściej wskazują na mankamenty niż na zalety człowieka ekonomicznego. Krytykują go za egoizm oraz tendencję do generowania kryzysów społecznych i ekonomicznych. Nauka zrobiła zatem duży postęp w kierunku zmiany obrazu jednostki. Ten nowy obraz człowieka jest stworzony w ramach systemu złożonego z podsystemów (gospodarczego, politycznego, społecznego i kulturowego). Co zatem z wolnością w tak zmiennym otoczeniu?

Pojęcie wolności, jak można wywnioskować z analizy obszernej literatury i wybranych fragmentów z niniejszego tekstu, jest określeniem bardzo szerokim. Różnie interpretowane znajduje swoje rozwinięcie także na gruncie gospodarczym. Dla osiągnięcia dobrobytu w kraju zgodnie z klasycznymi postulatami był konieczny system przestrzegający wolności politycznej. Nienaruszalność własności prywatnej w świetle doktryny liberalnej miała warunkować postęp i właściwe funkcjonowanie gospodarki konkurencyjnej. W świetle leseferyzmu działanie człowieka w warunkach wolności osobistej, równości wobec prawa, poszanowania

prywatnej własności implikował, z założenia, dobrobyt i bogactwo. Jednak czy takiej wolności, stanowiącej warunek indywidualizmu, w równym stopniu pragnęły i nadal pragną wszystkie jednostki? Odpowiedź nasuwa się sama po przestudiowaniu materiału źródłowego wskazującego na to, skąd zainteresowanie etatyzmem i jak przebiegał rozwój tej doktryny. Warto tu podkreślić, iż w jego ramach nie występuje, jakby mogło się wydawać, zupełne odrzucenie indywidualizmu. Jest to jedynie idea zakładająca więcej państwa w życiu gospodarczym, niż gwarantować miał to liberalizm. Kwestia stopnia wolności nadal pozostaje zatem otwarta. Jednostka, troszcząc się o godziwe wynagrodzenie, nadal dąży do osiągnięcia szczęścia, co oznacza, że nie jest zniewolona.

Typowy leseferyzm pojmuję wolność niezwykle szeroko, ograniczając wpływ państwa na działania jednostki do minimum. Liberalizm również gwarantował swobodę, zwalniając niejako państwo z konieczności wypełniania przez nie funkcji (od stymulacyjnej, przez alokacyjną i regulacyjną, do stabilizacyjnej). W etatystycznym podejściu nastąpiło ograniczenie tej szeroko pojmowanej wolności i zaczęła występować ona jedynie w wąskim zakresie.

W ramach podsumowania, warto przytoczyć cytaty autorstwa „duchowego ojca społecznej gospodarki rynkowej”: „Wolność, odpowiedzialność każdego z osobna za siebie i osobista inicjatywa podczas wyboru zawodu, działalności zawodowej i konsumpcji, które stwarzają odczucie gospodarczych szans dla każdego jako producenta i konsumenta, jak i podział dochodów zależny od świadczeń, to siły napędowe, które prowadzą w gospodarce rynkowej do wysokiej produkcji i zwiększenia dobrobytu całego społeczeństwa. Gospodarka rynkowa to tym samym taki ład gospodarczy, który łączy maksimum produktywności i wzrost materialnego dobrobytu społeczeństwa z wolnością osobistą [tłum. Autor-ki]” [Erhard, 1956, s. 461]. Począwszy od lat 80. XX w. taki ideał społecznej gospodarki rynkowej zmienił radykalnie swoje oblicze. Zaczęła się pojawiać dość specyficzna forma gospodarki rynkowej, określana mianem sterowanej globalnie. Pozostaje zatem mieć nadzieję, że nowe teorie ekonomiczne sprostają wyzwaniu, jakim jest wyjaśnienie, jak działa dzisiejszy „kosmos ekonomiczny”, oraz znajdą najlepszy model gospodarki, przystający do nazbyt szybko zmieniającej się rzeczywistości (jak się okazuje dalekiej od założeń ładu gospodarczego).

Parafrazując tytuł jednej z konferencji², można stanowczo stwierdzić: „Wolność niejedno ma oblicze”. Nie ma jednej spójnej teorii wolności, a jej analiza sprowadza się do przekazywania czytelnikowi maksymalnie spójnych obrazów poszczególnych form wolności, co niniejszym autorka starała się uczynić.

² Chodzi o V Ogólnopolską Konferencję Naukową pt. *Nauka niejedno ma imię...*, która odbyła się 24-25 czerwca 2017 r. w Bydgoszczy.

Literatura

- Balcerowicz L. (2003), *Towards a Limited State*, The World Bank Group, Washington.
- Berggren N., Jordahl H. (2003a), *Does the Free Trade Really Reduce Growth? Further Testing Using the Economic Freedom Index*, Working Paper 26, Uppsala Universitet, Nationalekonomiska institutet.
- Berggren N. (2003b), *The Benefits of Economic Freedom. A Survey*, „The Independent Review”, No. 2.
- Carlsson F., Lundström S. (2002), *Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects*, „Public Choice”, Vol. 112, No. 3-4.
- Chojnacka K. (2014), *Racjonalność decyzji w teorii ekonomii – kilka refleksji dotyczących wyboru*, „Studia Ekonomiczne”, nr 165, UE Katowice.
- Chojnacka K. (2016), *Modyfikacja i rozwój modelu homo oeconomicus w kontekście ładu zintegrowanego, a racjonalność ekonomiczna*, „Miscellanea Oeconomicae”, nr 2/2016, UJK, Kielce.
- Doucouliagos H., Ulubasoglu M. (2006), *Democracy and Economic Growth: A Meta-Analysis*, Aschool of Accounting, Economics and Finance, School Working Paper, Economic Series 4.
- Eucken W. (2004), *Grundsätze der Wirtschaftspolitik*, Mohr Siebeck, Tübingen.
- Erhard L. (1956), *Selbstverantwortliche Vorsorge für die sozialen Lebensrisiken* [w:] *Versicherungs – wirtschaft*, Nr 1; [opublikowane następnie w:] Hohmann K. (1988) *Ludwig Erhard – Gedanken aus fünf Jahrzehnten*, Düsseldorf, Wien, New York.
- Friedman M., Friedman R. (2006), *Wolny wybór*, Aspekt, Sosnowiec.
- Godłów-Legiędź J. (1992), *Doktryna społeczno-ekonomiczna Fridricha von Hayeka*, PWN, Warszawa.
- Gwartney J., Lawson R., Block W. (1996), *Economic Freedom of the World: 1975-1995*, Fraser Institute, Vancouver.
- Hayek F.A. (2006), *Konstytucja wolności*, PWN, Warszawa.
- Hobbes T. (1956), *Elementy filozofii*, PWN Warszawa.
- Kwaśnicki W., *Czy kryzys finansowy przyczynia się do kryzysu w naukach ekonomicznych*, „Studia Ekonomiczne” 2009, nr 3/4.
- Locke J. (1992), *Dwa traktaty o rządzie*, PWN, Warszawa.
- Mączyńska E., Pysz P. (2014), *Liberalizm, neoliberalizm i ordoliberalizm*, „Ekonomista”, nr 3.
- Mill J.S. (1965), *Zasady ekonomii politycznej i niektóre jej zastosowania do filozofii społecznej*, t. 2, PWN, Warszawa.
- Polanyi K. (2010), *Wielka transformacja. Polityczne i ekonomiczne źródła naszych czasów*, PWN, Warszawa.

Reisman G. (1998), *Capitalism: A Treatise on Economics*, Jameson Books, Ottawa, Illinois, http://www.capitalism.net/Capitalism/CAPITALISM_Internet.pdf (data dostępu: 15.08.2017).

Szarzec K. (2013), *Państwo w gospodarce. Studium teoretyczne – od Adama Smitha do współczesności*, PWN, Warszawa.

[www1] <http://www.heritage.org/index/book/methodology> (data dostępu: 15.08.2017).

THE CATEGORY OF FREEDOM AND ITS IMPORTANCE IN RELATION TO THE MARKET, SOCIETY AND THE STATE

Summary: Recent changes in the country and in the world are so important that it raises the question of whether and how they affect single traders. In this text, the area of interest of the author will be the issue of individual freedom, functioning in a politically and economically environment. The face of freedom will be revealed in selected economic theories. The article is thematically related to two other author's texts, which treat the individual as an area of interest in the context of decision analysis.

Keywords: individual, The State, economical freedom, market.